

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ НА АКАДЕМІЧНУ УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТІВ:
ОСОБЛИВОСТІ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОКTHE IMPACT OF MOTIVATION ON STUDENTS ACADEMIC PERFORMANCE:
FEATURES AND INTERRELATION

Наша стаття присвячена вивченню ролі мотивації до навчання як вирішального фактора у формуванні компетентностей студентів у системі вищої освіти. Дослідження базується на визначенні впливу зовнішніх та внутрішніх мотиваційних чинників на професійний розвиток та академічний успіх студентів.

У статті нами здійснено аналіз сучасних підходів до розуміння мотивації в навчанні та визначено ключові аспекти її впливу на формування компетентностей здобувачів вищої освіти. Вивчено психологічні та педагогічні аспекти розвитку мотиваційної сфери студентів закладів вищої освіти. Виокремлення проблем у даній області дало нам змогу виявити суперечності в освітньому процесі закладу вищої освіти та ставленні студентів до навчання.

Вказана проблема мотивації в навчанні студентів наразі є актуальною, оскільки вона підкреслює необхідність впровадження нових підходів до організації освітнього процесу, перегляду та удосконалення існуючих методів, форм і засобів навчання у закладах вищої освіти України.

Методологія нашого дослідження ґрунтується на використанні теоретичних методів аналізу літературних джерел, а також емпіричних методів, таких як анкетування, опитування та спостереження, для діагностики рівня мотивації та компетентностей студентів закладів вищої освіти.

Основні завдання дослідження включають вивчення особливостей мотиваційного фону студентів вищих навчальних закладів, аналіз впливу мотивації на формування професійних та загальних компетентностей, а також розробку рекомендацій щодо оптимізації системи мотиваційної підтримки студентів.

Результати дослідження мають важливе значення для педагогічної практики та можуть служити у перспективі підґрунтям для подальших розробок та вдосконалення методів підвищення мотивації та формування компетентностей майбутніх фахівців у системі вищої освіти.

Ключові слова: мотивація, компетентності, академічна успішність, студенти, система вищої освіти.

Our article is devoted to the study of the role of motivation to learn as a crucial factor in the formation of students' competencies in the higher education system. The study is based on determining the impact of external and internal motivational factors on students' professional development and academic success.

In this work, we analyze modern approaches to understanding motivation in learning and identify key aspects of its impact on the formation of competencies of higher education students. The psychological and pedagogical aspects of the development of the motivational sphere of students of higher education institutions are studied. The identification of problems in this area has allowed us to identify contradictions in the educational process of higher education institutions and students' attitudes to learning.

This problem of motivation in students' learning is currently relevant, as it emphasizes the need to introduce new approaches to the organization of the educational process, review and improve existing methods, forms and means of teaching in higher education institutions of Ukraine.

The methodology of our study is based on the use of theoretical methods of literature analysis, as well as empirical methods such as questionnaires, surveys and observations to diagnose the level of motivation and competencies of students of higher education institutions.

The main objectives of the study include the study of the peculiarities of the motivational background of students of higher education institutions, the analysis of the impact of motivation on the formation of professional and general competencies, as well as the development of recommendations for optimizing the system of motivational support for students.

The results of the study are important for pedagogical practice and can serve as a basis for further development and improvement of methods of increasing motivation and forming competencies of future specialists in the higher education system.

Key words: motivation, competencies, academic performance, students, higher education system.

УДК 378.015.3:005.32

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.48>

Ревть А.Б.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Гриник І.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку суспільства надзвичайно важливим є формування стійкої мотивації у здобувачів закладів вищої освіти, оскільки це визначає їхню успішність у становленні як особистостей, так і педагогів у вищій освіті. За останні роки, актуальність проблеми мотивації в навчанні зросла, оскільки

вмотивованість студента взаємодіє з підвищенням його професійної компетентності, що забезпечує ефективність навчального процесу. Проблема мотивації в навчанні студентів наразі є актуальною, оскільки вона підкреслює необхідність впровадження нових підходів до організації освітнього процесу, перегляду та удосконалення існуючих методів, форм і засобів навчання у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукових досліджень, присвячених мотиваційній сфері, проведене такими вченими, як О. Власова, А. Маслоу, підкреслює важливість розгляду аспектів розвитку мотивації навчальної діяльності студентів.

Сучасні науковці, зокрема О. Вершинська, Б. Дмитришин, О. Кочарян, Н. Черняк та інші, акцентують увагу на важливості розвитку мотивації в контексті освітнього процесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, аналіз питання формування мотивації до навчання студентів закладів вищої освіти вимагає подальшого уточнення, зокрема щодо підвищення професійної компетентності, яке залишається слабко вивченим.

Мета нашої публікації полягає в системному аналізі та характеристиці методик підвищення компетентності здобувачів ЗВО на мотиваційній основі, з урахуванням мотиваційного компоненту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Для усвідомлення мотивації студентів розглянемо її складові. Ці складові, сформовані під час навчання у закладах вищої освіти, відіграють значущу роль в формуванні особистості майбутнього фахівця і впливають на розвиток позитивних навчальних мотивів, що стають необхідною частиною процесу виховання студента. У цьому контексті перед вищими навчальними закладами виникає завдання з психологічного супроводу формування мотивації навчально-професійної діяльності студентів. Це передбачає надання компетентної психолого-педагогічної підтримки, яка базується на діагностиці найпоширеніших мотивів навчання [4, с. 26].

Аналіз робіт О. Сергійчук підкреслює ієрархічну структуру мотивації студента, яка включає потреби в навчанні, цілі навчання, емоції, ставлення та інтереси [7].

Загальними характеристиками мотивації навчально-професійної діяльності є комплекс потреб і мотивів, що визначають різні форми активності всіх суб'єктів навчального процесу в закладах вищої освіти. Важливо підкреслити, що мотивацію навчально-професійної діяльності студентів слід розглядати не тільки як умову ефективного засвоєння знань, вмінь та навичок, але також як важливий фактор у розвитку особистості майбутнього фахівця. Ефективність навчальної діяльності залежить від ряду психологічних факторів, причому мотиваційний фактор відіграє ключову роль [5].

Мотивацію навчання розрізняють на зовнішню та внутрішню, враховуючи різницю у їхньому виникненні. Зовнішня мотивація виникає в результаті зовнішніх факторів, таких як накази, вимоги та

обов'язки, і зазвичай супроводжується зовнішнім дискомфортом. З іншого боку, внутрішня мотивація виникає зсередини особистості під впливом внутрішнього дискомфорту і включає позитивні стимули, такі як радість творчості, підтримка вчителя, похвала та заохочення. Також розрізняють позитивну мотивацію, яка стимулюється свідомим бажанням оточення та радістю від навчання, та негативну мотивацію, що виникає через можливі покарання та неприємності в разі невиконання завдань [2].

Кожен із цих видів мотивації має свої переваги та недоліки. Зовнішні мотиви можуть бути ефективними та швидкими, але вимагають постійного збільшення нагороди для підтримання мотивації з часом. З іншого боку, внутрішня мотивація вимагає більше зусиль та часових ресурсів, але забезпечує більший стійкий інтерес та здовження терміну виконання завдань.

Л. Дзюбо виділяє ще інші види мотивації навчання, такі як зовнішні та внутрішні. Внутрішні мотиви, які проявляються у зацікавленості процесом здобуття знань, сприяють підвищенню самоповаги і самооцінки студента, а також викликають нові позитивні емоції. Внутрішня мотивація сприяє емоційному благополуччю, і, навпаки, емоційне благополуччя сприяє почуттю впевненості та розвитку активної особистості, перетворюючи зовнішню мотивацію внутрішню.

Зовнішні мотиви навчання можуть бути потужними стимулами успіху, але одночасно вони можуть пригнічувати розвиток всіх потенційних можливостей. Таким чином, внутрішня та зовнішня мотивація перебувають у зворотньо-пропорційному відношенні [2, с. 19].

Питання мотивації навчання майбутніх викладачів закладів вищої освіти важливо для забезпечення якості освітньої діяльності, оскільки зростає вимоги до фахівців, що обумовлено збільшенням конкуренції на ринку праці, а також із зростанням ролі самостійної роботи студентів в умовах впровадження кредитно-модульної системи навчання.

Створення позитивної навчальної мотивації стає однією з ключових задач сучасної освіти, яку досліджують та розглядають з різних підходів педагога, психолога, соціолога та інші фахівці. Поняття мотивації майбутніх викладачів вищих навчальних закладів в даний час має кілька значень, включаючи його як систему факторів, що характеризують стиль та поведінку особистості, а також як опис діяльності, яка передбачає певний рівень вмотивованості.

Аналіз наукової літератури показує, що терміни «навчальна мотивація», «мотивація навчання», та «мотивація до навчальної діяльності» використовуються як синоніми в широкому та вузькому

сенсі. У першому випадку вони описують сукупність мотивуючих факторів, які збуджують активність суб'єкта та визначають її напрям, тоді як вузькому сенсі терміни визначають складну систему мотивів [6].

Мотивацію охарактеризовано як процес заохочення та стимулювання до певного виду діяльності й спілкування з метою досягнення певних цілей.

Мотивація спонукає особу до певних дій шляхом створення внутрішньої потреби, яка визначає напрямок її поведінки. Мотивація складається із внутрішніх потреб та зовнішніх метоцентричних аспектів. Мотивами розглядаються активні сили, що визначають поведінку особистості. Мотиваційна сфера відзначається такими рисами:

- розвиненість, яка вказує на якісну різнобічність мотивуючих факторів;
- гнучкість, що описує активність зв'язків між різними рівнями організації мотиваційної сфери;
- ієрархізованість та рангова упорядкованість будови кожного окремого рівня в організації мотиваційної сфери.

Коли мова йде про мотивацію студентів, її можна класифікувати за типами, такими як:

1. Внутрішня мотивація, пов'язана з внутрішніми потребами та інтересами студента, що визначають його інтерес до конкретного предмету.

2. Ситуативна мотивація, яка відноситься до зовнішніх факторів, що впливають на студента і включає такі стимули, як підвищена стипендія або бажання продовжити навчання.

3. Конформістська або сугестивна мотивація, яка виникає внаслідок розбіжностей між ціннісними орієнтаціями та реальною поведінкою студента.

Формування мотивації студентів великою мірою залежить від компонентів, що функціонально пов'язані між собою:

1. Потребнісно-мотиваційний компонент, який включає в себе цілісність мотивів та чітко визначені цілі та завдання педагогічної діяльності.

2. Операційно-технічний компонент, який охоплює якісні характеристики знань, вмінь, навичок і загальних здібностей для вирішення педагогічних завдань.

3. Рефлексивно-оцінний компонент, що передбачає можливість прогнозування, самокритикування і вибір моделі поведінки на підставі об'єктивної оцінки власних дій та ситуацій.

На сьогодні компетентнісний підхід в освіті набуває все більшого значення, і формування мотивації студентів є важливим аспектом в процесі підготовки кваліфікованих фахівців. У науковому стилі вираз «Серед найсуттєвіших моментів формування навчальних мотивів майбутнього викладача ЗВО визначено» може бути сформульовано наступним чином:

Загальна мета і сфера навчальних мотивів визначаються взаємодією мотивів, що мають внутрішній зміст та ті, що характеризуються своєю динамічністю. Ця взаємодія дозволяє виділити домінуючий мотив.

Наукова спільнота вважає розвиток мотивів однією із важливих передумов формування навчальної діяльності майбутніх викладачів у закладах вищої освіти.

Мотиваційні фактори, які стимулюють особистість до активної діяльності, включаючи навчальну, зазнають постійних змін на різних вікових етапах.

Студенти можуть ефективно виконувати свої освітні обов'язки у вищому навчальному закладі завдяки надбанню необхідних знань, навичок, практичних умінь, розвинутих індивідуальних здібностей, стану здоров'я, наявності мотивації та адекватної трудової та соціально-комунікативної поведінки.

При виборі професії вельми суттєвими є мотиви, які мають безпосередній вплив як на результати, так і на ставлення до обраної професії. Звісно, у науковому стилі, ваш текст можна переформулювати наступним чином:

Звичайно, професійні інтереси, які виявляються яскраво вираженими, часто проявляють стійкість, що позитивно впливає на задоволеність спеціальністю під час навчання і на результати подальшої професійної діяльності. Варто зауважити, що розвиток та закріплення інтересу до професійної діяльності сприяють успішним починанням у конкретних видів діяльності. Отже, для ефективного формування та розвитку інтересу до певної професії під час навчання у закладах вищої освіти, необхідно позитивно підтримувати цей інтерес. Вплив на ставлення до обраної професії здійснюється через різноманітні стратегії, технології та методи навчання, підкріплені компетентними концепціями окремих дисциплін [1].

У нашій роботі ми приділимо більше уваги мотиваційній складовій майбутнього викладача вищої освіти, яка включає в себе здатність визначати власні цілі, подолання труднощів у діяльності, а також здатність навчатися протягом усього життя та досягати успіху в житті. Вища освіта дуже важлива в формуванні у студентів позитивного ставлення до обраної професії та предмету майбутньої роботи на рівні стійких інтересів та уподобань, надаючи їм знання про цю діяльність та початкові навички для творчого вирішення завдань. Ця компетентність включає в себе розвиток спеціальних здібностей у вибраній галузі діяльності і властивостей особистості для їх вияву, а також емоційно-вольової сфери, яка знаходить відображення у саморегуляції власних дій, самоосвіті та самовихованні.

Для нас дуже важлива мотиваційна компетентність, яка передбачає зв'язок з внутрішньою

мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості, здатністю до навчання, творчістю, адаптабельністю і бажанням досягати успіху як в навчанні, так і в житті. Інтереси та внутрішні мотиви, прагнення поліпшити якість життя, грають важливу роль у цій компетентності. Мотиваційна складова об'єднує пізнавальні установки та практичні навички, цінності, емоції, поведінкові аспекти, знання і вміння, які можна комбінувати для активної діяльності.

Т. Докучина наголошує на таких типах професійної мотиваційної компетентності:

- функціональна, яка характеризується професійними знаннями та здатністю їх використовувати;
- інтелектуальна, яка включає здатність аналітично мислити та застосовувати комплексний підхід до виконання завдань;
- ситуативна, де дії залежать від конкретних ситуацій;
- соціальна, що виражається у комунікативних та інтегративних здібностях [3].

Важливим у формуванні навчальної мотивації майбутніх викладачів вищої освіти є двофазовий процес становлення суб'єкта освітньої діяльності.

Перша фаза пов'язана з створенням «тіла» колективного суб'єкта освітньої діяльності, такої як навчальна спільнота. Оскільки здатність студента активно приєднуватися до колективних форм навчання впливає на його індивідуальну здатність навчатися самостійно за власною ініціативою. Друга фаза включає в себе відокремлення суб'єкта освітньої діяльності, який може навчати себе в межах навчальної спільноти, самостійно ініціювати та підтримувати взаємодію з викладачем, навчальним колективом та однолітками. Студент може стати суб'єктом тієї чи іншої діяльності тільки тоді, коли в нього виникає власна чітка позиція, що зумовлює його активність в процесі діяльності. Формування навчальної мотивації майбутніх викладачів вищої освіти відбувається поступово та включає кілька етапів. На початку навчання переважають соціальні мотиви, такі як бажання займати більш привабливе соціальне положення. Однак за умови відповідної роботи ці мотиви частково перетворюються на навчально орієнтовані мотиви, які стають основою навчальної мотивації, включаючи інтерес до навчального матеріалу та здатність до самостійного навчання [1].

Висновки із цього дослідження і **подальші перспективи** в цьому напрямку. Формування мотивації до навчання визначається її стійкістю, спрямованістю та динамічністю, оскільки це виявляє здатність підтримувати необхідний рівень психічної активності при впливі різноманітних факторів на студента. Серед основних чинників, які впливають на формування

навчальної мотивації у студентів, можна виділити наступні:

освітня система: структура і функціонування освітньої системи, вимоги щодо навчальних програм, рівень стандартів освіти та оцінювання впливають на сприйняття студентами процесу навчання та його значущість. Цей фактор може сприяти або перешкоджати формуванню мотивації до навчання;

освітні установи: освітні заклади створюють специфічні умови для навчання, включаючи доступ до ресурсів, методи навчання та структуру академічного середовища. Якість освіти та підходи до педагогічної роботи також можуть впливати на студентську мотивацію;

організація освітнього процесу: спосіб, яким ведеться навчання, включаючи методику викладання, взаємодію з викладачами, обрані педагогічні стратегії, впливають на студентську мотивацію. Ефективні методи навчання, інтерактивні форми та залучення до участі в активних навчальних процесах можуть стимулювати мотивацію студентів;

специфіка предмета: інтерес до конкретного предмета та його корисність для майбутньої професійної діяльності можуть суттєво впливати на навчальну мотивацію. Якщо студенти бачать зв'язок між навчальним матеріалом та своєю майбутньою кар'єрою, це може збільшити їхню мотивацію;

суб'єктивні особливості педагога: взаємодія студентів з викладачами та їхня взаємодія зі студентами грають важливу роль у формуванні мотивації. Спосіб комунікації, підтримка, пояснення важливості навчання та підтримка в процесі можуть мати значущий вплив на студентську мотивацію.

Враховуючи ці чинники, можна стверджувати, що формування та підтримання мотивації студентів до навчання – складний і багатогранний процес, який вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних факторів. Перспективами подальшого дослідження є вивчення певних аспектів мотивації як інструменту для підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беш Л. В., Дмитришин Б. Я. Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання. *Lviv clinical bulletin* 2017, 1(17). С. 60–64.
2. Дзюбка Л.В. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*. 2009. №4. С. 18–29.
3. Докучина Т. О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць*. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2011. Вип. 8. С. 32–37.

4. Кочарян О. С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 40 с.

5. Мельман В. Психологічні фактори мотивації навчально-професійної діяльності студентів вищих навчальних закладів. *Новий колегіум*. 2009. № 6. С. 56–59.

6. Нітченко Г. М. Мотивація навчальної діяльності як компонент професійної підготовки. *Педа-*

гогічні науки: збірник наукових праць. Херсон, 2008. С. 73–74.

7. Сергійчук О. Професійна компетентність майбутнього учителя у системі підготовки до педагогічної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4(2). С. 198–206.

8. Усе про мотивацію [уклад. А. Г. Дербеньова.] Х.: «Основа», 2012. 207 с.

9. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38-39. С. 388–393.